

**Ба Шурои диссертатсионии 6D.KOA-001 - и
назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
(734025, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17)**

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Якубзода Фируз Нурмат дар мавзуи «Давлати дунявӣ ва хусусиятҳои муҳимми он дар замони тағйирпазирии ҷомеа (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 23.00.02 - Ниҳодҳо, равандро ва технологияҳои сиёсӣ.

Мутобиқати диссертатсия ба ихтисос ва самти илм, ки аз рӯи он диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод мешавад. Диссертатсияи Якубзода Фируз Нурмат дар мавзуи «Давлати дунявӣ ва хусусиятҳои муҳимми он дар замони тағйирпазирии ҷомеа (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ бо шиносномаи ихтисоси 23.00.02 - Ниҳодҳо, равандро ва технологияҳои сиёсӣ, ки аз рӯи он ба Шурои диссертатсионӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1-уми ноябри соли 2021, таҳти № 311/01 ҳуқуқи қабули диссертатсияҳо барои ҳимоя дода шудааст, мувофиқ мебошад. Ҳамзамон, таҳқиқот ба талаботи Феҳристи ихтисосҳое, ки аз рӯи онҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон унвонҳои илмӣ дода мешаванд ва бо қарори Раёсати Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми ноябри соли 2017, таҳти № 5\2 тасдиқ шудааст, мувофиқат мекунад.

Даҳсолаҳои охир роҷеъ ба масъалаи низоми дунявии давлат ва бобати мақоми дин дар низоми давлати дунявӣ, ҷойгоҳи дин дар давлати миллӣ, мутафаккирону сиёсатмадорон ва коршиносону таҳлилгарон андешаҳои гуногунро ибраз намудаанд. Аммо ба ин нигоҳ накарда, баҳси мавзуи низоми дунявии давлатҳо ҳамоно идома дорад. Махсусан дар давлатҳои пасошуравӣ бо фӯрӯпошии Иттифоқи Шуравӣ ин масъала тоза ба мавзуи баррасии

муҳаккиқону коршиносон ва нерӯҳои мухталифи сиёсӣ ворид гардид. Махсусан дар Тоҷикистон, ки пас аз соҳибистиклолӣ роҳи бунёди низоми давлати дунявиро демократиро пеш гирифт, баҳсу зиддияти сиёсиву идеологии гурӯҳҳо боиси солҳо идома пайдо намудани баррасии мавзуи дунявият гардид.

Дар баробари чандин омилҳо яке аз сабабҳои муқобилият нишон додани бархе аз гурӯҳҳои сиёсӣ то ба охир дуруст дарк карда натавонистани моҳияти ин низом ва аҳамияти сиёсии он дар рушди минбаъдаи давлатдорӣ ба шумор мерафт. Махсусан, ки дар давраи Шуравӣ маҳдудият дар озодии динӣ ва озодии вичдон амал мекард, як навъ тарс дар мавриди боз ҳам баргаштан ба ҳамон низоми пешинаи муносибати байни давлат ва дин эҳсос мегардид. Дар баробари ин маҳз таъсири омилҳои беруна, махсусан нерӯҳои сиёсии исломӣ ҷонибдори дар Тоҷикистон бунёд гардидани низоми динии давлат буданд.

Ҳоло ҳам дар самти устуворона пеш рафтани рушди давлати дунявӣ монеаҳои гуногун вучуд доранд. Аз як тараф, қисме аз шахрвандон, ҳатто баъзе аз намояндагони фаъоли ҷомеаи шахрвандӣ, зиёиён ба таври лозима моҳияту аҳамияти давлати дунявиро вобаста ба шароити сиёсии давлати Тоҷикистон дуруст дарк накардаанд, аз ҷониби дигар, солҳои охир хатари суст намудани ин низом аз тарафи ҳаргуна ҳизбу созмонҳои ифротӣ ба назар мерасад. Бинобар ин, аз тарафи Якубзода Фируз Нурмат анҷом ёфтани таҳқиқоти илмӣ дар мавзуи «Давлати дунявӣ ва хусусиятҳои муҳимми он дар замони тағйирпазирии ҷомеа (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)» таҳқиқоти сариватӣ буда, аҳамияти баланди илмӣ-назариявӣ ва амалиро доро мебошад, зеро барои ҷавоб додан ба муаммоҳои ба миён омада, посухи илмӣ дар заминаи таҳлили ҳамҷонибаи масъалаи рушди давлати дунявӣ дар Тоҷикистон зарур мебошад.

Рисолаи Якубзода Ф. ба таҳлили хусусияти давлати дунявӣ дар замони тағйирпазирии ҷомеа (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон), ки ҳамчун низоми паҳншудаи давлати муосир баромад мекунад, бахшида шудааст.

Рисолаи диссертант нахустин кори илмӣ мебошад, ки маҳз ба масъалаи давлати дунявӣ дар Тоҷикистон ва таҳлили илмиву назариявии он вобаста ба шароити имрӯзаи кишвар бахшида шудааст. Кори илмӣ аз номгӯи ихтисораҳо, муқаддима, тавсифи умумии тадқиқот, ду боб, шаш зербоб, баррасии натиҷаҳо, хулоса ва рӯйхати адабиёт иборат буда, дар ҳаҷми 186 саҳифаи матни чопӣ иҷро шудааст.

Дар муқаддима мубрамии мавзуи таҳқиқот дар асоси далелҳои илмӣ ошкор гардида, сатҳи рӯзмаррагии таҳқиқот барои инкишофи ҷомеаи имрӯзаи Тоҷикистон муайян мешавад. Муҳимияти мавзуи мазкур, пеш аз ҳама, бо ташаккулу инкишофи низоми давлати дунявӣ, ошкор сохтани принципҳои давлати дунявӣ ва таҳқиқи ҳамаҷонибаи омилҳои таъсиррасон дар раванди рушди давлати дунявӣ дар мисоли Тоҷикистон алоқаманд аст.

Мубрамии мавзӯ аз дарки таҳдидҳои гуногуни имрӯза ба фарҳангу арзишҳои миллӣ, аз ҷумла арзишу анъанаҳо, низоми давлатдорӣ ва ғайра, ки дар пайи фаъолшавии насли нави ифротгароии зиддимиллӣ мисл гирифтаанд, метавонанд ба ҳуди арзишҳои миллию дунявӣ, фарҳангу тамаддуни миллӣ, сохти давлатдории кишвар ва ниҳоятан ба ҳуди мавҷудияти Тоҷикистон ҳамчун давлати дунявӣ таҳдиди ҳаёти бошад, асоснок карда шудааст.

Навгони илмии рисола ба таври мушаххас нишон дода шудани асосҳои назариявӣ ва методологии омӯзиши масъалаи давлати дунявӣ, масъалаҳои асосии дурнамои рушди давлати дунявӣ, тамоюл ва махсусиятҳои асосии инкишофи он дар шароити муосир, фаҳми гуногуни падидаи мазкур; ҳамаҷониба баррасӣ гардидан ва таҳлили моҳият, хусусиятҳои асосӣ, заминаҳо ва асосҳои сиёсии давлати дунявӣ, аҳамият ва зарурияти шаклгирии давлати дунявӣ дар заминаи инкишофи ҷомеа ва давлати мутамаддин равона шуда, шаклгирии он ҳамчун навъи нави давлати муосир ба самаранокии низоми сиёсӣ ва татбиқи стратегияи давлатдорӣ; таҳлили асосҳои сиёсии мазмун ва мундариҷаи давлати дунявӣ ва раванди пайдоиш, рушду инкишофи он, марҳилаҳои асосии ташаккулёбии он бо дарназардошти омилҳои сиёсӣ ва қонуниятҳои таърихӣ; вазъият ва шароити

кунунии Тоҷикистон ҳамчун марҳалаи нави мустақилона шаклгирии давлати дунявӣ, махсусиятҳои шаклгирӣ, сатҳи таъсиррасонии падидаҳо ва арзишҳои ҷомеаи суннатӣ дар раванди ташаккули системаи сиёсии дунявии ҷомеа, аҳамияти чунин навъи давлат дар ташаккули системаи сиёсии Тоҷикистон, дар заминаи кӯшишҳои зиёде асосҳои назариявӣю методологии давлати дунявӣ, хусусиятҳо ва масъалаҳои асосии рушди он дар асоси муносибати системанокӣ мавриди омӯзиш қарор гирифта, ба воситаи методҳои умуминазариявӣ таҳлилу таҳқиқи сатҳи муносибати мутақобилаи давлату дин, ташкилоти динию мазҳабӣ ва мақоми онҳо дар системаи сиёсӣ бо назардошти воқеиятҳои умумии ҷаҳони муосир ва принципҳои бунёдии давлати дунявӣ; маҷмуи ҷиғунагии сатҳу сифати ташаккули давлати дунявӣ, омилҳои таъсиррасон дар рушди низоми давлатдорӣ дунявӣ, дурнамои рушди принциби дунявияти давлат дар мисоли Тоҷикистони навин, алоқаманд мебошанд.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда аз ҷониби муаллиф ба 6 қисмат муайян гардидааст, ки мазмуну моҳияти навоари илмиро доро буда, моҳияти илмии мавзӯро ошкор месозанд. Ба андешаи диссертант давлати дунявӣ давлатест, ки дар он ягон дин ба ҳайси дини расмӣ, давлатӣ ё ҳамчун дини бартаридошта дониста намешавад. Дар давлати дунявӣ низоми ғоявӣю сиёсии плюралистӣ бунёд гардида, низоми ягонаи ғоявӣю идеологии динӣ чун идеологияи расмӣ қабул намегардад, ғайбати мақомоти асосии ҳокимияти давлатӣ муносибаташро берун аз ғояҳои динӣ ба роҳ мемонад. Дар давлати дунявӣ дар асоси принципҳои бунёдии либералии рушди ҷомеаи демократӣ ба ҳамаи шаҳрвандон имконияти озодона интихоб кардани дину мазҳаб дода мешавад. (с.19).

Аҳамияти илмии рисола бо дарки дуруст ва ҳамаҷонибаи моҳият ва махсусиятҳои низоми давлати дунявӣ ошкор мегардад. Махсусиятҳои амалигардии низоми давлати дунявӣ дар Тоҷикистон, истифодаи таҷрибаи сиёсӣ, ки барои ҳалли масъалаҳои рӯзмарраи Ҷумҳурии Тоҷикистон хеле

муҳим аст, барои муҳаққиқоне, ки ба омӯзиши равандҳои сиёсии замони муосир машғуланд, аҳамияти концептуалӣ доранд.

Аҳамияти амалии таҳқиқот дар самти таҳияи барномаҳои давлатӣ ва стратегияҳои рушди давлати дунявӣ, стратегияи рушди устувори давлати навини Тоҷикистон истифода намудан мумкин аст. Инчунин, хулосаҳои алоҳидаи диссертатсия метавонанд дар оянда ба сифати асоси бунёдии ҳам заминаҳои назариявӣ ва ҳам амалию муқоисавии таҳқиқи бисёре аз масъалаҳои таъсиррасони инкишоф рушди ҳамаҷонибаи Тоҷикистон баромад намоянд.

Диссертатсия аз ду боб ва шаш зербоб иборат буда, дар ҳаҷми 186 саҳифа омода гардидааст. Дар раванди навиштани диссертатсия муаллиф ба асарҳои муҳаққиқони илми сиёсӣ, тадқиқотҳои назариявӣ оид ба давлати дунявӣ ва пажӯҳишҳои муҳаққиқони тоҷик таваччуҳи хоса равона намудааст, ки асосҳои назариявии диссертатсияро устувор месозанд. Объект, предмет, мақсад, вазифа ва фарзияи тадқиқот, наwgонии тадқиқот, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда ва дигар талаботи навишти кори илмӣ дар диссертатсия дар сатҳи зарурӣ масъалагузорӣ ва таҳлил шудаанд.

Хулосаҳо, тавсия ва пешниҳодҳои дар диссертатсия дарҷгардида дар 16 мақолаҳои илмӣ, аз он 8 мақола дар маҷаллаҳои тақризшаванда ва дар 8 маҷмуаҳои конференсияи илмӣ инъикос ёфтаанд. Натиҷаҳои таҳқиқот барои таҳкими суботи сиёсӣ, амнияти миллӣ ва рушди кишвар аҳамияти муҳим дошта, дар дарки масъалаҳои гуногуни ҳаёти сиёсии ҷомеаи Тоҷикистон кӯмак менамояд.

Автореферат ва қорҳои илмие, ки дар мавзӯи таҳқиқоти илмӣ нашр гардидаанд, мазмуни асосии рисолаи диссертатсиониро инъикос менамоянд.

Дар баробари ҷой доштани мувафакқиятҳо ва тақлифҳои созанда, диссертатсияи мазкур аз камбудихо ороӣ нест. Дар рисола баъзе аз масъалаҳои раванди сиёсӣ дар иртибот бо истифодаи таҷрибаи таърихӣ ва дар заминаи афкори сиёсии ниёгон таҳлил нашуда, баъзе аз нуктаҳои рисола ба шарҳу тавзеҳоти иловагӣ ниёз доранд. Аз ҷумла:

1. Аз осори мутафаккирони тоҷику форс, ки оид ба масъалаҳои муҳимми рушди низоми давлат ва давлатдорӣ андешаҳои судманд гуфтаанд, кам истифода шудааст.

2. Муаллиф масъалаи зарурати давлати дунявӣ дар шароити имрӯзаи Тоҷикистонро баррасӣ намуда, вазъи маорифи динӣ ва роҳҳои ҳалли муаммои маърифати динии шаҳрвандонро ба таври зарурӣ таҳлил накардааст.

3. Дар саҳифаҳои 148-149-и диссертатсия танҳо натиҷаи ду саволи пурсишнома инъикос ёфтааст, аммо оид ба саволҳои дигари он ва натиҷаи ҷамъбастии тадқиқоти сотсиологӣ ягон маълумот оварда нашудааст.

4. Дар боби дуюми диссертатсия вазъи низоми давлати дунявӣ дар Тоҷикистон мавриди таҳлил қарор дода шудааст, аммо роҳҳои таҳким бахшидани низоми мазкур вобаста ба шароити нави сиёсӣ ба пуррагӣ тавсиф нагардидааст.

5. Дар саҳифаи 161-и рисолаи илмӣ оид ба низоми дунявии давлати Тоҷикистон сухан гуфта, зикр менамояд, ки «...бо вуҷуди аз ҳокимият ҷудо будани иттиҳодияҳои динӣ байни дину давлат ҳамкориву ҳамбастагӣ, махсусан дар қорҳои тарбиявӣ, маънавию ахлоқӣ ва баланд бардоштани рӯҳияи миллию ватанхоҳӣ ҳукмрон аст». Ба назари мо, хуб мешуд, ки оид ба ҳамкориҳои байни давлат ва иттиҳодияҳои динӣ дар самти боло бардоштани ҳисси миллию ватандӯстии шаҳрвандон якҷанд мисолҳои мушаххас оварда шаванд.

Ҳамин тариқ, диссертатсияи Якубзода Фируз Нурмат дар мавзуи «Давлати дунявӣ ва хусусиятҳои муҳимми он дар замони тағйирпазирии ҷомеа (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 - Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ ба омӯзиши яке аз мавзӯҳои мубрами илми сиёсӣ бахшида шуда, таҳқиқоти мукамал ва анҷомёфта ба ҳисоб меравад.

Бо назардошти муҳтавои асосии диссертатсия ва аз рӯи интишороти муаллифи он гуфтан мумкин аст, ки Якубзода Фируз Нурмат барои дарёфти

дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 - Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ сазовор мебошад.

Тақризи мазкур ба талаботи банди 71-72-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-уми июни соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Муқарризи расмӣ:
мудири кафедраи сиёсатшиносии
Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес
ва сиёсати Тоҷикистон,
номзади илмҳои сиёсӣ, дотсент

Саидзода Ш. Ш.

Имзои номзади илмҳои сиёсӣ,
дотсент Ш.Ш. Саидзодаро
тасдиқ менамоям.
Сардори раёсати кадрҳо ва
корҳои махсуси ДДХБСТ

Мирпоччоев И.Ҳ.

Ҷумҳурии Тоҷикистон, в. Суғд,
ш.Хучанд, маҳаллаи 17, хонаи 1
Тел. моб.: (+992) 93-938-88-66

04.02.2023